

ciones, objeto en el que Hägg se muestra especialmente sensible y por el que hay que felicitarle. El libro es de carácter general, pero no es superficial: hemos visto que el autor no rehúye plantearse problemas de cronología, composición, concepción o interpretación. La obra cumple los objetivos previstos con resultados satisfactorios por lo que resultará útil a clasicistas y no clasicistas.

C. Ruiz Montero

I.M. PUIG I FERRETÉ
El cartoral de Santa
Maria de Lavaix:
el monestir durant els
segles XI-XIII

Societat cultural Urgel·litana,
La Seu d'Urgell 1984,
pp. 153 + 5 il·lustracions.

El doctor Ignasi M. Puig i Ferreté, professor de Paleografia i Diplomàtica a la Universitat Autònoma de Barcelona, va dur a terme al llarg de la seva curta vida un intens treball de recerca que es materialitzà en una rica producció erudita de la qual ara hom comença a veure els fruits, perquè les seves obres més importants —encara majoritàriament inèdites, però en avançat curs de publicació— van sortint a la llum a poc a poc. Un dels seus treballs més interes-

sants, *El cartoral de Santa Maria de Lavaix: el monestir durant els segles XI-XIII*, acaba d'aparèixer publicat per la Societat cultural Urgel·litana —de la qual l'autor era membre i col·laborador assidu— amb l'ajuda del Servei d'Arxius del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Que la publicació arribi avalada per aquestes entitats ja és garantia suficient de la qualitat de l'obra, però, a més, aquesta fou guardonada amb el Premi Pròsper de Bofarull concedit el 1978 per l'Institut d'Estudis Catalans, distinció que ratifica encara més la seva categoria.

El treball d'Ignasi M. Puig s'obre amb una nota preliminar del pare Cebrià Baraut, que ha tingut cura de l'edició del llibre i ens n'explica les circumstàncies. Ve després la bibliografia de les obres citades i tot seguit, com a introducció a l'edició del cartoral de Lavaix, l'estudi dels aspectes diplomàtics, històrics i culturals més remarcables que es desprenen de la documentació aplegada. Ja en aquesta part inicial queden ben paleses les qualitats d'excel·lent investigador del professor Puig i Ferreté, a qui cap tema fonamental deduïble de l'anàlisi dels textos no passa per alt, així com les seves aptituds didàctiques reflectides en la manera planera i entenedora com presenta el resultat de les recerques.

A la introducció (pp. 11-13) situa geogràficament el monestir de Santa Maria de Lavaix, puntualitza que el seu treball parteix de l'obra

de R. Abadal i estableix la finalitat del seu estudi. «L'objectiu del meu treball», diu, «és, tot arrencant de l'any mil, estudiar l'evolució històrica del cenobi alto-ribagorçà durant els segles XI al XIII i d'aquesta manera contribuir al coneixement dels nostres comtats occidentals durant l'edat mitjana» (p. 12). Per tal de dur a terme els seus propòsits, l'autor estructura l'obra en quatre grans apartats: 1) la descripció del cartoral i dels documents que conté, amb importants precisions de caràcter cronològic; 2) l'evolució històrica del monestir; 3) un excurs sobre els diplomes falsos continguts en el cartoral, i 4) la transcripció dels documents.

En la primera part, (pp. 15-24), Ignasi M. Puig posa en relleu l'interès dels instruments transcrits, inèdits en un 60%, i subratlla la manca d'especificació cronològica en vint-i-dos casos. Precisament el tractament acurat de les qüestions cronològiques de la documentació conduirà l'autor al descobriment de la peculiaritat dels còmputos cronològics emprats pel monestir; així observa com la datació dels diplomes del cartoral datats pels anys del rei Robert cal retardar-la en dos anys¹.

¹ Sobre els còmputos cronològics emprats al Pallars Sobirà resulta també indispensable el treball del mateix I.M. PUIG i FERRETÉ, «El comte Artau III del Pallars Sobirà, presoner a la ciutat de Saragossa (1111). Notes sobre la datació de documents pels anys dels reis de França Felip I (1060-1108) i Lluís VI

En el segon apartat (pp. 25-38), l'autor fa una detallada descripció del desenvolupament econòmic del monestir, que queda magníficament il·lustrat en un mapa que conté els béns de Lavaix escampats per diferents poblacions i indrets de l'Alta i Baixa Ribagorça i del Pallars Jussà i Sobirà. Ignasi M. Puig també dedica l'espai oportú a l'abaciologi (pp. 39-42). Per ell desfilen tots els superiors del monestir des de Galí (1007) fins a Grimau (1090) per al període benedictí del convent, des de Ramon Ramon (1091?) fins a Bertran (1185) quan la casa fou una canònica aquisgranesa, i de Bernat (1225) a Guerau (1242-43) per a l'època cistercenca del monestir. De tots els superiors, l'autor en fa una breu però substancial explicació.

L'última part de la introducció es destina a l'examen dels documents falsos (pp. 43-56). Aquests són onze, nou dels quals fan referència a Santa Maria de Lavaix i els dos restants al monestir de Sant Genís de Bellera, monestir del qual l'autor dóna, dins de l'obra, diverses notícies d'interès (vegeu particularment les notes 34 i 50). De tots aquests diplomes, hom en dóna la transcripció fidel. Les conclusions (pp. 57-58) tanquen la introducció i donen pas a l'edició dels documents continguts en el cartoral.

L'edició dels textos, molt pul-

el Gros (1108-1137) a Catalunya», *X Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, Saragossa 1980, pp. 467-78.

cra, sempre ve precedida d'un regest que no oblida res d'essencial. No són infreqüents notes que corregeixen errors de la transcripció —d'altra banda meritòria i única— de M. Abad y Lasierra, en què, per pèrdua del cartulari, s'ha hagut de basar l'autor (vegeu, per exemple, l'aparat crític del doc. 9). Només en una ocasió Ignasi M. Puig sembla incórrer en una petita inadvertència. En el doc. 72 un dels testimonis que convaliden una donació del bisbe de Lleida, Berenguer d'Erill, al monestir de Lavaix empra una signatura amanejada i rítmica, d'acord amb una modalitat no infreqüent a partir del segle XII², que, al meu entendre s'hauria de llegir així: «His favet Arnallo signo/ Rubra de Turre benigno», i substituir, per tant, l'Arnau de Torre-Benigna dels índexs per Arnau de Torroja. Però aquest és un detall mínim que no desmereix gens el valor del conjunt.

Els indispensables índexs onomàstic i toponímic, molt complets, identifiquen personatges i indrets, i recullen fins i tot formes lingüístiques d'interès, llatines, arromançades o plenament romàniques, que de vegades són oportunament explicades (cf. s.v. «anna», «bozatores», «carrego», «murria», etc.) i constitueixen un bon repertori lexicogràfic. Des del punt de vista lingüístic, d'altra banda, és particularment destacable el doc. 73, del

² Sobre les signatures rítmiques en els documents llatins medievals de Catalunya tinc un treball en curs.

1241-42, que ja havia estat objecte d'un minuciós estudi històric i lingüístic per part del mateix I.M. Puig i Josep Moran³.

L'obra acaba amb un apèndix que inclou catorze documents, en edició o regest, que s'han conservat independentment de la còpia del cartoral del cenobi i que el pare Cebrià Baraut ha incorporat al treball d'I.M. Puig. Unes il·lustracions relatives al monestir de Lavaix, per últim, contribueixen a realçar el valor indiscutible d'aquesta important obra del malaguanyat Ignasi M. Puig i Ferreté.

Jesús Alturo i Perucho

³ I.M. PUIG I FERRETÉ I J. MORAN I OCERINJAUREGUI, «La Vall de Senyiu i els comtats de Pallars i Ribagorça», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXXIX, 1983-1984, pp. 119-44.

J. ARCE

*Estudios sobre el
Emperador Fl. Cl. Juliano
(Fuentes literarias.
Epigrafía. Numismática)*

C.S.I.C., Madrid 1984, 258 pp.

La presente obra constituyó la tesis doctoral de su autor, presentada hace ya algunos años y publicada ahora con cambios mínimos, aunque poniéndose al día la bibliografía más esencial. El libro está